

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

PHẠM QUANG TRUNG

**PHONG TRÀO CÔNG NHÂN TỈNH LÀO CAI
(1897-1945)**

Chuyên ngành: Lịch sử Việt Nam

Mã số: 60.22.03.13

LUẬN VĂN THẠC SĨ NHÂN VĂN

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: PGS.TS. HÀ THỊ THU THỦY

Thái Nguyên, 2015

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan công trình nghiên cứu: “*Phong trào công nhân tỉnh Lào Cai (1897-1945)*” dưới sự hướng dẫn của PGS.TS.Hà Thị Thu Thủy là kết quả nghiên cứu của cá nhân tôi, kết quả nghiên cứu trong luận văn là trung thực, chưa được công bố.

Người thực hiện

Phạm Quang Trung

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới ***PGS.TS. Hà Thị Thu Thủy*** đã hướng dẫn tôi hoàn thành công trình nghiên cứu này.

Tôi xin chân thành cảm ơn Trường Đại học Sư phạm, Đại học Thái Nguyên. Ban Chủ nhiệm Khoa Lịch sử. Khoa Sau đại học Trường Đại học Sư phạm, Đại học Thái Nguyên đã tạo điều kiện và giúp đỡ tôi trong quá trình học tập.

Tôi xin cảm ơn Sở Văn hoá, Thể thao và Du lịch tỉnh Lào Cai; Phòng Lưu trữ Tỉnh uỷ, tỉnh Lào Cai; Thư viện tổng hợp tỉnh Lào Cai; Phòng Văn hóa Thông tin huyện Bắc Hà; Trường PTDT Nội trú THCS&THPT Bắc Hà ... đã giúp đỡ tôi trong quá trình nghiên cứu.

Tôi cũng xin gửi lời cảm ơn đến gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã khích lệ, động viên và giúp đỡ tôi trong thời gian thực hiện luận văn.

Ngày 13 tháng 4 năm 2015

Tác giả luận văn

Phạm Quang Trung

MỤC LỤC

	Trang
Trang phụ bìa.....	
Lời cam đoan.....	i
Lời cảm ơn	ii
Mục lục	iii
MỞ ĐẦU	1
Chương 1. SỰ HÌNH THÀNH ĐỘI NGŨ CÔNG NHÂN LÀO CAI.....	12
1.1. Cơ sở hình thành đội ngũ công nhân.....	12
1.1.1. Vị trí địa lí và điều kiện tự nhiên	12
1.1.2. Đặc điểm kinh tế- xã hội.....	16
1.1.3. Truyền thống đấu tranh.....	26
1.2. Sự hình thành giai cấp công nhân Lào Cai.....	29
1.2.1. Công nhân giao thông vận tải	29
1.2.2. Công nhân khai khoáng	39
Chương 2. PHONG TRÀO ĐẤU TRANH CÔNG NHÂN TỈNH LÀO CAI	
1897-1945	42
2.1. Đời sống công nhân.....	42
2.2. Phong trào đấu tranh của giai cấp công nhân	49
2.2.1. Giai đoạn 1897- 1918	49
2.2.2. Giai đoạn 1919 - 1930	54
2.2.3. Giai đoạn 1930 - 1945	57
Chương 3. MỘT SỐ NHẬN XÉT VỀ PHONG TRÀO CÔNG NHÂN	
TỈNH LÀO CAI (1897-1945).....	74
3.1. Một số nhận xét về phong trào công nhân Lào Cai 1897 - 1945	74
3.1.1 Đội ngũ công nhân Lào Cai hình thành tương đối muộn.....	74

3.1.2	Đội ngũ công nhân xuất hiện đầu tiên, là lực lượng đông đảo nhất và có các hoạt động đấu tranh mạnh mẽ nhất là công nhân đường sắt.....	75
3.1.3.	Phong trào công nhân Lào Cai là một bộ phận quan trọng trong phong trào yêu nước và là cơ sở cho sự phát triển của phong trào cách mạng Lào Cai theo khuynh hướng cách mạng vô sản.....	78
3.1.4.	Do những yếu tố khách quan và chủ quan nên trong quá trình phát triển của phong trào công nhân Lào Cai, Đảng ta đã gặp nhiều khó khăn trong việc gây dựng cơ sở.....	79
3.2.	Vai trò của phong trào công nhân tỉnh Lào Cai (1897- 1945)	81
3.2.1.	Góp phần thúc đẩy tinh thần yêu nước của nhân dân, tạo điều kiện cho sự phát triển của phong trào cách mạng ở Lào Cai.....	81
3.2.2.	Là một trong những cơ sở cho sự phát triển của phong trào cách mạng Lào Cai giai đoạn sau.	83
3.2.3.	Có ý nghĩa nhất định đối với sự nghiệp xây dựng và phát triển của tỉnh Lào Cai hiện nay.	85
	KẾT LUẬN	91
	TÀI LIỆU THAM KHẢO	96

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Giai cấp công nhân Việt Nam ra đời trong cuộc khai thác thuộc địa lần thứ nhất của thực dân Pháp. Kế thừa truyền thống yêu nước của dân tộc, hình thành trong bối cảnh vận mệnh dân tộc đang đứng trước những khó khăn thử thách nên tinh thần đấu tranh của giai cấp công nhân Việt Nam sớm được hình thành. Trải qua thực tiễn đấu tranh giai cấp công nhân Việt Nam dần phát triển và trưởng thành. Với những yếu tố tích cực của mình công nhân Việt Nam ngày càng thể hiện rõ vai trò trong phong trào dân tộc dân chủ, khẳng định được khả năng và tính tiên phong của mình, đảm đương nhiệm vụ dẫn dắt các tầng lớp nhân dân trong cuộc đấu tranh chống đế quốc xâm lược giành lại độc lập cho dân tộc.

Lào Cai là tỉnh vùng cao biên giới phía Bắc của Việt Nam, là vùng đất có vị trí chiến lược quan trọng về chính trị, kinh tế, văn hóa, là cửa ngõ thông thương với nhiều vùng trong cả nước với quốc tế. Năm 1886, thực dân Pháp tiến hành đánh chiếm Lào Cai. Mục tiêu của thực dân Pháp một mặt dùng Lào Cai làm bàn đạp để xâm nhập vào Trung Quốc, mặt khác vơ vét bóc lột tài nguyên thiên nhiên nơi đây. Để có thể thực hiện được mục tiêu đó thực dân Pháp đã đầu tư xây dựng tuyến đường sắt Hải Phòng - Vân Nam. Trong quá trình đó đội ngũ công nhân Lào Cai đã hình thành. Trên cơ sở, kế thừa truyền thống yêu nước, tinh thần chống áp bức của dân tộc nên họ sớm có tinh thần đấu tranh mạnh mẽ. Đây là cơ sở cho sự phát triển của phong trào công nhân Lào Cai trong khoảng thời gian từ năm 1897 - 1945, là nhân tố quan trọng thúc đẩy sự phát triển của phong trào cách mạng ở Lào Cai. Vì vậy, nghiên cứu sự hình thành đội ngũ và phong trào đấu tranh của công nhân Lào Cai trong giai đoạn 1897 - 1945, sẽ giúp chúng ta nắm được sự đóng góp của công nhân

Lào Cai đối với sự nghiệp cách mạng của địa phương nói riêng và cả nước nói chung, nó còn góp phần giáo dục truyền thống, lòng tự hào cho các thế hệ sau. Đánh giá đúng đội ngũ công nhân Lào Cai còn giúp các cấp lãnh đạo Đảng và tổ chức công đoàn tỉnh có những chính sách, biện pháp cụ thể để xây dựng đội ngũ công nhân Lào Cai ngày càng vững mạnh, phục vụ đắc lực cho sự nghiệp xây dựng và phát triển tỉnh Lào Cai, đưa tỉnh Lào Cai trở thành một tỉnh biên giới phát triển về kinh tế xã hội, vững chắc về an ninh - quốc phòng.

Xuất phát từ những lý do trên, tác giả chọn nghiên cứu đề tài **“Phong trào công nhân tỉnh Lào Cai (1897 – 1945)”** làm luận văn tốt nghiệp.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Về lịch sử phong trào công nhân ở Việt Nam nói chung và phong trào công nhân tỉnh Lào Cai từ năm 1897-1945 nói riêng, đã có nhiều nhà sử học và các học giả đề cập đến với nội dung và ở các khía cạnh, góc độ khác nhau. Điềm lại các công trình nghiên cứu đã công bố có nội dung liên quan đến phong trào đấu tranh của công nhân.

2.1. Các công trình nghiên cứu của người nước ngoài

Liên quan đến sự ra đời của đội ngũ công nhân ở Lào Cai, trước hết phải kể đến các công trình nghiên cứu của các tác giả trong và ngoài nước về tuyến đường sắt Hải Phòng - Côn Minh. Về phía Pháp, Luận án Tiến sĩ Luật của Edmonde Blanchet với tiêu đề: *“Đường sắt ở Đông Dương”* (Les chemins de fer de l’Indochine) được bảo vệ ngày 18 tháng 12 năm 1902 tại khoa Luật - Đại học Paris [7]. Trong luận văn này, tác giả đã nêu bật sự cần thiết của việc thiết lập hệ thống đường sắt ở Đông Dương trên cơ sở phân tích các nguyên nhân về kinh tế và chính trị. Ngoài ra, luận án cũng đề cập đến các tuyến đường sắt đang được khai thác ở Đông Dương như: Sài Gòn - Mỹ Tho, Hà Nội - Lạng

Son; các tuyến đường sắt đang được xây dựng: Hải Phòng - Lào Cai, đường sắt xuyên Đông Dương.

Luận án Tiến sĩ luật học “*Đường sắt và xe điện ở thuộc địa - lịch sử, tổ chức hành chính và tài chính*” (Les chemins de fer et tramways des colonies - historique, organisation administrative et financière) của Charles Rotté được bảo vệ tại khoa Luật - trường Đại học Paris ngày 17 tháng 12 năm 1910 [31]. Charles Rotté chứng minh sự cần thiết của việc thiết lập tuyến đường sắt ở các thuộc địa và phân tích hệ thống các văn bản luật liên quan đến việc xây dựng, kinh phí xây dựng và những quy định trong hoạt động, điều hành của tuyến đường sắt Hải Phòng - Côn Minh.

Năm 1908, các bài viết trên Tạp chí Quân đội thuộc địa của Đại úy Ibos đã được tập hợp thành cuốn “*Đường sắt dọc sông Hồng và sự thâm nhập của người Pháp vào Vân Nam*” (Le chemin de fer du Fleuve Rouge et la pénétration française au Yunnan) [17]. Tác phẩm này đã trình bày quá trình ra đời của đoạn đường dọc sông Hồng đặc biệt là đoạn từ Việt Trì đến Lào Cai, trong đó tập trung vào việc tổ chức công nhân ở công trường nhưng mới chỉ dừng ở mức khái quát.

2.2. Các công trình nghiên cứu trong nước

2.2.1. Các sách đã xuất bản

Có thể thấy hiện nay có rất nhiều sách và các công trình nghiên cứu của các nhà sử học về tình hình chính trị, kinh tế, xã hội Việt Nam thời kỳ thực dân Pháp thống trị.

Ở Việt Nam, sau khi tuyến đường sắt Hà Nội - Lào Cai được khai thông trở lại, năm 1956, tác giả Phan Gia Bền, Nguyễn Khắc Đạm đã viết bài “*Tài liệu tham khảo về tuyến đường sắt Hải Phòng - Côn Minh*” đăng trên tạp chí Văn - Sử - Địa số 20 (8/1956) [6]. Đây là nghiên cứu đầu tiên về đường sắt Hải Phòng - Côn Minh của người Việt Nam. Trong khuôn khổ bài viết này, hai tác giả chỉ mới đưa ra những gợi mở ban đầu và giới thiệu một

số tài liệu về đường sắt Hải Phòng - Côn Minh. Theo quan điểm của các tác giả này, tuyến đường sắt Hải Phòng - Côn Minh chỉ là công cụ để bóc lột thuộc địa của thực dân Pháp.

Năm 1957, tác giả Trần Văn Giàu biên soạn cuốn *“Giai cấp công nhân Việt Nam - sự hình thành và sự phát triển của nó từ giai cấp “tự mình” đến giai cấp “cho mình”* (Năm 1961 tái bản lần thứ ba, có bổ sung và sửa chữa), Nxb Sự thật, Hà Nội [12]. Tác giả đã trình bày sâu sắc, hệ thống và toàn diện về sự hình thành và phát triển của giai cấp công nhân và phong trào công nhân Việt Nam (Đến năm 1930).

Năm 1958, tác giả Nguyễn Khắc Đạm công bố công trình *“Những thủ đoạn bóc lột của tư bản Pháp ở Việt Nam”* (Nxb Văn - Sử - Địa, Hà Nội) [10]. Tác giả đã trình bày tình hình đầu tư khai thác thuộc địa và chính sách bóc lột của tư bản Pháp trên cách lĩnh vực. Tác giả bước đầu làm rõ sự phát triển của công nghiệp khai thác các khoáng sản như than, kim loại của thực dân Pháp ở nước ta.

Năm 1962, tác giả Trần Văn Giàu có tác phẩm *“Giai cấp công nhân Việt Nam”* (Nxb Sử học) [13]. Tác giả đã làm rõ sự ra đời, quá trình phát triển và phong trào đấu tranh của giai cấp công nhân Việt Nam thời kì thực dân Pháp thống trị. Dưới góc độ lịch sử dân tộc, phong trào đấu tranh của công nhân được đề cập ở nhiều khía cạnh khác nhau trong các cuốn giáo trình Lịch sử Việt Nam cận đại, các tác phẩm của Viện Sử học...

Năm 1974, Ban Cận hiện đại - Viện Sử học Việt Nam biên soạn và xuất bản cuốn *“Một số vấn đề về lịch sử giai cấp công nhân Việt Nam”*, Nxb Lao động, Hà Nội [42]. Cuốn sách gồm 435 trang trong đó có một số bài viết: “Giai cấp công nhân Việt Nam trong sự nghiệp giải phóng dân tộc” của Nguyễn Công Bình, “Tình hình công nhân Việt Nam từ cuối thế kỉ thứ XIX đến Chiến tranh thế giới lần thứ nhất” của Dương Kinh Quốc.

Năm 1978, Ngô Văn Hòa - Dương Kinh Quốc (Viện Sử học) biên soạn cuốn “*Giai cấp công nhân Việt Nam những năm trước khi thành lập Đảng*”, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội [14]. cuốn sách gồm 3 chương, 411 trang đã đi sâu trình bày sự ra đời và phát triển của giai cấp công nhân Việt Nam (đến năm 1930).

Năm 1994, cuốn sách “*Lịch sử đường sắt Việt Nam*” đã được xuất bản và tái bản có bổ sung vào năm 2006. Đây là công trình của tập thể các nhà nghiên cứu hàng đầu của Việt Nam do GS.TS. Phùng Hữu Phú là chủ biên [23]. Ở phần giới thiệu về đường sắt ở Việt Nam giai đoạn trước năm 1945, tuyến đường Hải Phòng - Côn Minh cũng được đề cập đến trong bối cảnh chung của đường sắt Đông Dương thời kỳ đó. Cuốn sách đã tập trung vào quá trình hình thành và phát triển của đội ngũ công nhân ngành đường sắt.

Năm 2003, Tổng Liên đoàn Lao động Việt Nam đã xuất bản bộ sách “*Lịch sử phong trào công nhân và công đoàn Việt Nam*” (3 tập), Nxb Lao động, Hà Nội [37].

Năm 2005, GS. Đinh Xuân Lâm (Chủ biên) đã biên soạn cuốn “*Đại cương lịch sử Việt Nam*”, Nxb Giáo dục, Hà Nội [18]. Cuốn sách đã khái quát những nét cơ bản nhất về quá trình ra đời và phát triển của giai cấp công nhân Việt Nam từ tự phát đến tự giác, đưa cách mạng Việt Nam đến với những thắng lợi vĩ đại.

Năm 2011, GS.TS. Đỗ Quang Hưng (Chủ biên) đã biên soạn cuốn sách “*Lịch sử giai cấp công nhân và tổ chức công đoàn Việt Nam từ cuối thế kỉ XIX đến đầu thế kỉ XXI*”, Nxb Lao động, Hà Nội [16]. Cuốn sách gồm 522 trang đã “ đem đến những hiểu biết cơ bản nhất về quá trình xây dựng và phát triển, những đóng góp to lớn của giai cấp công nhân, công đoàn Việt Nam trong các thời kì cách mạng .